

FORTA (96) sb f

forta (91), **furta** (4), **chworta** (1); furta *KochPs*, *KochPieś* (3); chworta *Calep*.

o prawdopodobnie pochylone (tak w fortka), a jasne.

sg N fórtá (19). ◇ G fórtý (21). ◇ A fórtę (29). ◇ I fórtą (10). ◇ L fórcie (2). ◇ V furto (2). ◇ pl N fórtý (2). ◇ G fórt (1). ◇ D fórtâm (1). ◇ A fórtý (9).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

1. Wejście, przejście, drzwi do budynku, brama w murach miejskich, zamkowych, klasztornych; porta Mymer², Calag, Vulg; ostium Vulg, Cn; ianua Vulg; fores Cn [porta – brana BartBydg; Murm 27; – brama albo brana, wrota Mącz 313c; – brama, wrota, drzwi Calep; brama, brana, brona miejska; drzwi, weście (dziura sama, plac do weścia); bramne – porta Cn] (95) : TarDuch A6v; Mymer² 31v; Item Marufchą kthorey Mathka fzyada fchlyebem wforczye, wodzila baccalarzevi mathiffewy *LibMal* 1545/96v; myafchka wkrakowye polye Jozepha Blizu forthy, kthorą chodza do wisly wfzy, tho iest trzeci dom od forthy na liewey ftronye wchodzacz wfortha od kazimyerza *LibMal* 1547/129v; *RejKup* t3; *LubPs* F4; *Leop Ps* 99/4; *BibRadz* I 2v, *Mar* 11/4; ikoro brony zamkniono wyfzli precz fortą/ gońcie ie rychło áza ie poimacie. *BielKron* 46v; Przyiechał Náámán do forty Helizeufzowey z dáry/ áby go vzdrowił [ad ostium domus 4.Reg 5/9] *BielKron* [85³]; krol Sábiński záftąpił iey á rozmawiał z nią/ obiecał iey dáć klenoty dobre [...] áby mu vkazála fortę ná zamek/ gdzieby mógł wiechác ná gorę. A gdy ták vczynilá/ wzyęli zamek *BielKron* 99v; wyfzłá z miáftá/ á v forty czekáli iey kápłani/ ktorzy fie dziwowáli wielkiey iey cudności *BielKron* 113v; Vránákontes niedał poštom do miáftá wchodząc/ tylko przed fortą ie odpráwował/ kthora iednáfz bylá w mieście *BielKron* 249v; W pošrzodku miáfthá kościoł ná kftałt Kolofsá Rzymfkiego/ zowá Amphiteátrum/ z cegły murowány/ fto fort máiac/ fklepiły. *BielKron* 264; ledwiefmy fortę mogli, zamknąc zá sobą przed nimi wchodząc do domu: ofkoczyli dom o nas ktory był wyfoko murem obtoczón *BielKron* 454; forthy ftebrne ná wieżę idąc. *BielKron* 457, 88 [2 r.], 96v, 113v, 215, 250v (18); *GórnDworz* T7; Weźmi z sobą kłębek nići/ á gdy przydziefz do drzwi ogrodnich v więż nić v forty á idąc rościągay ią/ áz wnidziefz pošzrod ogrodá *HistRzym* 103v; *RejPos* 341; *BudBib Esth* 15/9; *Calag* 378b; dzieci [...] przełożona modlitwą leczylá. Raz przyniofá do forty dziećię powietrzem zárázone y nieme *SkarŻyw* 226; *MWilKHist* D4; *ReszList* 145; Furto (powiáda) frozłza/ niźli páni twoiá/ Mnie to ná złość trzymałz fye ták mocno podwoiá: Czemu mię w dóm fmutnégo nie puściłz? *KochPieś* 29, 28, 29; Pseudoporticus – Chworta zkritá. *Calep* 870b; A pošzedfzy náležli ośle wwiązáne v forty ná dworze [ianua foris]/ gdzie fię dwie drodze fchadzály *WujNT Mar* 11/4.

Wyrażenie: »forta miejska« (1): Przyfzłá do forty mieyfkiey gdzie iey czekano/ á wyfzli byli przeciw iey *BielKron* 114.

Zestawienia: »forta Świętej Anny« (2): Niektorzy żydźi chcąc gárdłá fwe záchowác/ vćiekli ná wieżę nád fortę S. Anny/ stámtąd fie bronili. *BielKron* 385, 394.

»forta Gliniana« (2): Krzyżacy [...] rzucili fie ná żydy w Kázimierzu/ wiele ich pozábijali y fátki wybráli/ złamawfzy do nich fortę gliniáną y brany ich potłukfzy. *BielKron* 400v, 400.

»Jan przed fortą Łacińską« = św. Jan Apostoł; kościół zwany Ioannes ante portam Latinam jest w Rzymie na miejscu męczeństwa tego świętego (1): Day Boże/ ábyfmy przes Monikę od zwiázek

grzechow náfzych byli wybáwieni: Także też przez Gotartá/ przez Ianá przed fortą Láćińfką *KrowObr* 172v.

»forta Stradomska« (1): [*królowa*] pátrząc z zamku Krákówskiego/ vyrzáá Węgry tárgaiąc sie ná fłuźebniki Przedborá z Brzezuya/ kthorzy nie dawali gwałtem brác liáná/ y innych rzeczy poddánym páná fwego/ fthoiąc przed fortą Stradomfką *BielKron* 377v.

»forta Wodna« (1): czedł wftápiwfyzy ná wíchod drzewiány przed wftytkim ludem v forty wodney [*ante portam aquarum 2.Esdr 8/3*]/ od ráná áż do wieczorá. *BielKron* 97.

»Złota forta« [*szyk 4 : 1*] (5): Páweł niebofzczyk Papież rádował sie ftego máiac záto iż miał doczekác Miłofciwe⁸⁰ látá/ áby złotą Fortę otwarzáł/ ále nie doczekał [...] rychło tedy po Elekcyey ten Montan^{us} [...] tę Fortę otwarzáł złotą/ tym obyczáiem. Napierwey Młotem złotym vderzy w tę złotą Fortę/ ktorą potym rzemiefnicy do końcá odbijá/ bo zámuruwána bywa *BielKron* 234v, 234v *marg*, 474.

»Z(o)łota (albo Carska) forta« (3): *BielKron* 345 *marg*, 348; wiezdzáł przez bramę/ ktorą zwano Zołota álbo Carska fortá/ dobywfyzy mieczá rofciáá iá ná znák zwycięftwá. *StryjKron* 170.

»Żydowska forta« (1): Záfadzili pothym we dwoię dziáá pod miáftem/ Pereni z Czechy miedzy Horfzakiem á broną Schábácká/ á Rogiendorf od Zydowskíey forthy/ wybili bárzo wiele muru *BielKron* 312.

Szeregi: »forta i brana« (1): Otworzcye wftytki forty y wftytki fwe brany/ Niechay wnidzye krol chwały Pan wieczny nád pány *LubPs* F4.

»wrota i forty« (1): Ale Sláchtá połamawfyzy wrotá y forty w murze/ wefzli gwałtem do miáfá *BielKron* 416v.

W przen (3) : Wielę ich przed morem wfortę śmierci wbiegło. *WisznTr* 33; *ArtKanc* P17v.

Wyrażenie: »piekielna forta« (1): Práwieś mię wrócił od podwoiá Piekielnéy furty/ ábych wieczny Ogládał iefzcze krąg fłoneczny. *KochPs* 129.

Przen (32) :

a) *Dostęp, możliwość, konieczne warunki, wstęp* (31) : Braná też żadna infza nie może być miánována ktorąbyfmy do thego miáfá wniść mieli/ iedno on ieft fortá/ on ieft wrotá/ on ieft drogá/ á przeń iefli kto nie wnidzye/ iuż iná braną żadną wniść nie może *RejAp* 182, 183v [2 r.]; Chrzeft ś. głowá ieft y fortá do innych [*sakramentów*]. *SkarJedn* 41.

Zwroty: »fortę otworzyć (a. otwarzać); (jest) forta otworzona [*komu*]« [*szyk zmienny*] (11; 2): O nędzny nędzniku ktori żeś kolwiek ieft/ iż do twoich vfzu iáwnie á iáńnie przychodzi to záłoŃne kołátanie Páná twego/ á thy áni głofu iego ftyfzeć/ áni tey nędzney forti fwoiey iemu otworzyć chcefz. *RejAp* 45v; Pan ieft drogá y ta fortá nam otworzona *RejAp* 183v, 45v, 46 [5 r.], *Dd4v*; Poczęli tedy Mnifzy z innymi popy vczynki fwe fmieie przedáwáć/ á tym ludziom fortę ku wfzelákim złoŃciam otwarzáć *CzechRozm* 220; *CzechEp* 303, 362, 376.

»zamknáć (a. zamykáć), zawierać fortę; zamkniona forta« (2 : 1; 1): *RejAp* 158v; izafzli lepiej tobie [...] kołátác z inemi fzalonemi do zámknioney forti oŃtáteczney pociechy fwoiey/ á wftyfzeć on záłoŃny á ftráfzliwy głof Páná fwoiego: Iż idź precz/ a nie kołác więcey *RejPos* 342; Tákci y teraz káplani Heretykowie zamykáia fortę prawdy. *CzechEp* 250, 251.

Wyrażenia: »ciasna, ściśniona forta« [szyk 6 : 1] (6 : 1): Iezu ienżes ciałną drogę śprawiedliwości/ y zcińioną fortę pokuty thwogim vkazał. *TarDuch* B4; *SkarŻyw* 57; A toć to ieft oná wąłka drogá/ y fortá ciálna/ do żywotá prowadząca: á což gdy ich máło ieft ktorzy ią náydnią *Máth.* 7.v 14. *CzechEp* 23; Wąska drogá y ciálna fortá do żywotá, xięza fię nią nie wcińną. *CzechEp* 23 *marg*; *WujNT* 249; *WysKaz* 13 [2 r.].

»szyroka forta« (1): szyroka fortá y przełtrona drogá ieft/ ktora wiedźie ná zátroczenie *WysKaz* 13.

b) Potęga piekiel (1) :

Wyrażenie: »forty piekielne« = *portae inferni Vulg* [*Matth* 16/18] (1): náuká ich á łłowá ich burzą y wyciężą wśzytek świat/ ták iáko piśmo poświadcza/ iż nie tylko mocy ziemskie/ ále y fort y piekielne nic nie mogá przeciwko niey á bárzo łą ołłábiály. *RejAp* 57.

2. Ujście, otwór; tu ujście macicy (1) : Też barzo pomaga ku richłemu porodzeniu. Wziąć ruty iarey: wycińnąć z niey łok. A w onym łoku bawełnę rozmoczyć dobrze/ y włożyć tam w fortę [otwor *SienHerb* 452a] *FalZioł* V 24v.

Synonimy: **1.** brama, brona, drzwi, porta, wrota; **2.** otwor.

AK